

KRIVDNA IN OBJEKTIVNA ODŠKODNINSKA ODGOVORNOST DELODAJALCA - KRITIČNA ANALIZA SODNE PRAKSE

Mateja Končina Peternel*

UDK: 347.51:347.9:331.105.2-057.15

Povzetek: *Primarna funkcija odškodninskega prava je v poštenu porazdelitvi rizika nastale škode, sekundarna pa v njegovi preventivni vlogi¹. Zato je prav, da ni objektivne odškodninske odgovornosti delodajalca takrat, ko nastanek škode ni povezan z njegovo nevarno dejavnostjo, krivdne pa ne takrat, ko škoda nastane zaradi nerazumnega ravnanja samega oškodovanca, ki ga delodajalec ob vsej potrebni skrbnosti ni mogel pričakovati. S takšno presojo sodišča krepijo preventivno ravnanje delodajalcev in delavcev.*

Ključne besede: *objektivna odškodninska odgovornost, nevarna stvar, nevarna dejavnost, krivdna odškodninska odgovornost, neformalni delodajalec*

EMPLOYER'S STRICT LIABILITY AND LIABILITY FOR FAULT - ANALYSIS OF THE CASES OF THE SUPREME COURT

Abstract: *The primary function of the Tort Law is a fair distribution of the damage risk and the secondary, its prevention. So an employer's strict liability should only apply if there is sufficient causal link between the damage and the dangerous work. The employer should also be liable for fault when he failed to devise a safe system of work providing for an obvious danger. With fair apportionment of the responsibility for the loss between the*

* Mateja Končina Peternel, doktorica pravnih znanosti, vrhovna sodnica, Vrhovno sodišče RS
mateja.koncina-peternel@sodisce.si
Mateja Končina Peternel, PhD, Supreme Court judge, Supreme Court of the Republic of Slovenia

¹ Jadek Pensa, Dunja, 2003, str. 666 in Končina Peternel, Mateja 1999, str. 1304.

employer and the employee, the courts can strengthen the preventive conduct of both of them.

Keywords: *strict liability, fault-based liability for damages, a dangerous thing, a dangerous activity, informal employer, causation*

1. UVOD

Ob prenosu pristojnosti za odločanje o odškodninskih sporih iz delovnega razmerja s sodišč splošne pristojnosti na delovna in socialna sodišča (5. člen Zakona o delovnih in socialnih sodiščih, v nadaljevanju ZDSS-1²), sva s kolegico dr. Dunjo Jadek Pensa na Dnevih delovnega prava in socialne varnosti v letu 2004 predstavili temeljna izhodišča za obravnavo odškodninskih zahtevkov v primerih, ko je škoda povzročena pri delu ali v zvezi z delom in predstavili tudi razvoj sodne prakse na tem področju do leta 2004.³ Sodišča splošne pristojnosti pa še vedno odločajo o odškodninskih zahtevkih za nesreče pri delu in v zvezi z delom, kadar je tožena le zavarovalnica (drugi odstavek 5. člena ZDSS-1). Zato sem pregledala odločbe delovnega in socialnega oddelka ter civilnega oddelka Vrhovnega sodišča Republike Slovenije od januarja 2009 dalje, da bi ugotovila, ali so morda kakšne razlike pri odločanju delovnih in socialnih sodišč in sodišč splošne pristojnosti o obstoju objektivne ali krivdne odškodninske odgovornosti delodajalca. Ob tem sem zasledila tudi nekatera, po moji oceni, pomembnejša načelna stališča, na katera bi vas rada opozorila.

2. SOLIDARNA ODŠKODNINSKA ODGOVORNOST GLAVNEGA IZVAJALCA IN DELODAJALCA - PODIZVAJALCA

Uvodoma bi tako želela opozoriti na razvoj sodne prakse v zvezi z vprašanjem odškodninske odgovornosti v primerih, ko oškodovančev delodajalec dela kot podizvajalec in se s pogodbo, ki jo sklene z glavnim izvajalcem zaveže, da bo prevzel skrb za varno delo svojih delavcev.

² Ur. l. RS, št. 2/2004 do št. 43/2012.

³ Jadek Pensa, Dunja, 2004 in Končina Peternel, Mateja, 2004, str. 277-302.

V zadevi II Ips 861/2007 je Vrhovno sodišče še odločilo, da v konkretni zadevi delodajalec ni odškodninsko (so)odgovoren za škodo, ki je nastala delavcu, ker je bilo ugotovljeno, da pri izvedbi del ni sodeloval in niti ni vedel točno, na katerem gradbišču bo tožnik delal. Zavzeto je bilo tudi stališče, da odškodninska odgovornost glavnega izvajalca temelji na 187. členu OZ, ki določa, da naročitelj in izvajalec del na nepremičnini odgovarjata solidarno tretjemu za škodo, ki sta mu jo povzročila v zvezi z izvajanjem teh del.

V nadaljnjih zadevah pa se je sodna praksa zaradi varstva poškodovanega delavca ustalila na stališču, da sta za škodo, ki nastane delavcu, praviloma solidarno odškodninsko odgovorna tako podizvajalec-formalni delodajalec kot tudi glavni izvajalec. V zadevah II Ips 199/2007 in II Ips 210/2010 je Vrhovno sodišče odločilo, da je pogodba, ki jo delodajalec sklene z glavnim izvajalcem in v kateri se zaveže, da bo prevzel skrb za varno delo svojih delavcev, pogodba obligacijskega prava, da zanjo velja načelo relativnosti, kar pomeni, da učinkuje le inter partes in ne učinkuje proti delavcu. Ob ugotovitvah, da je oškodovančev delodajalec svoje delavce »posodil« glavnemu izvajalcu, ki jim je (kot neformalni delodajalec) odredil delo, da je imelo to pogodbeno razmerje vse zunanje znake delovnega razmerja, je v obeh zadevah sodišče odločilo, da je pravilna ocena, da je bil tožnik poškodovan pri delu, ki ga je treba šteti (tudi) za dejavnost glavnega izvajalca. Vrhovno sodišče je poudarilo, da je dolžnost skrbeti za varnost delavcev pri delu primarno na strani delodajalca in opozorilo, da je ta z določbo 5. člena Zakon o varnosti in zdravju pri delu (v nadaljevanju ZVZD-⁴) povzdignjena na nivo temeljnega načela. Vrhovno sodišče je navedlo, da po določbi prvega odstavka 3. člena ZVZD delavec ni le oseba, ki pri delodajalcu opravlja delo na podlagi pogodbe o zaposlitvi, pač pa se kot delavec v smislu tega zakona šteje tudi oseba, ki na kakršnikoli drugi pravni podlagi opravlja delo za delodajalca. Vrhovno sodišče je poudarilo, da je bil to v obravnavanih primerih v smislu delovnopравниh predpisov podizvajalec, v smislu pravkar citiranih pravil o varstvu pri delu pa izvajalec del.

V vsebinsko enaki zadevi II Ips 659/2007 pa je Vrhovno sodišče še dodalo, da ne gre za razširjanje pojma delodajalec in delovnopravne zakonodaje, pač pa upoštevanje načel odškodninskega prava (ki je v načelu *neminem leadere* sploh temeljno načelo obligacijskega prava), katerega funkcija je preventivna in izravnalna (odprava oškodovančevega prikrajšanja), riziko nastanka škode iz

⁴ Ur. l. RS, št. 43/2011.

nevarne dejavnosti pa nosi tisti, ki se z njo ukvarja oziroma v čigar interesu se ta dejavnost opravlja. Poudarilo je, da na takšno presojo ne more imeti vpliva določilo pogodbe med prvima dvema tožencema o porazdelitvi posameznih opravil v zvezi z zagotavljanjem varnega dela delavcev na gradbišču in prijavljanjem nesreč pri delu. Navedlo pa je tudi, da podlaga za odločitev o solidarni odgovornosti ni 207. člen ZOR (sedaj 187. člen OZ), saj tožnika ni mogoče šteti za tretjo osebo v smislu tega določila. V zadevi II Ips 578/2009 je nato Vrhovno sodišče odločilo, da odločitev o solidarni odgovornosti v takšnem primeru temelji na prvem odstavku 186. člena OZ, ki določa, da za škodo, ki jo je povzročilo več oseb skupaj, odgovarjajo vsi udeleženci solidarno. Tudi v zadevi II Ips 880/2009 je Vrhovno sodišče zapisalo, da solidarna odškodninska odgovornost glavnega izvajalca in podizvajalca temelji na njunih lastnih in drugačnih protipravnih ravnanjih.

Vrhovno sodišče pa je tudi odločilo, da solidarne odškodninske odgovornosti ni, ko iz okoliščin primera izhaja, da glavni izvajalec delavcem ni odredil dela in da torej dela, pri katerem je bil delavec poškodovan, ni mogoče šteti (tudi) za dejavnost glavnega izvajalca. V zadevi II Ips 807/2009 sta sodišči ugotovili, da je bil tožnikov delodajalec popolnoma samostojen pri organizaciji svojih del in da se z (nevarno) dejavnostjo ni ukvarjal glavni izvajalec - prvi toženec, temveč (le) tožnikov delodajalec.

Pomembna je tudi zadeva VIII Ips 13/2011, v kateri pa je Vrhovno sodišče odločilo, da kljub temu, da je agencija za zagotavljanje dela delavcev uporabniku, s katero je imela tožnica sklenjeno pogodbo o zaposlitvi, pravno-formalno njena delodajalka, ni solidarno odškodninsko odgovorna za škodo, ki je delavki nastala pri drugi toženki, kamor jo je prva toženka v smislu določb 57. člena ZDR napotila na delo. Odločilo je, da niti ZDR niti splošna (odškodninska) pravila civilnega prava, vsebovana v OZ, ne določata, da bi lahko bila že zgolj pavšalna ugotovitev prepletenosti odnosov pri izvajanju dejavnosti zaposlovanja in zagotavljanja dela delavcev drugemu uporabniku podlaga za solidarno odgovornost delodajalca, ki delavca napoti na delo k uporabniku, če delavec na delu pri uporabniku utrpí škodo zaradi povečane nevarnosti.

3. SKLEPČNOST TOŽBE - KDAJ TRDITVENA PODLAGA RES NI ZADOSTNA

Po letu 2000 je Vrhovno sodišče v nekaj svojih odločbah opozorilo na takrat res velikokrat pomanjkljivo trditveno podlago v odškodninskih tožbah v zvezi z

nesrečami pri delu. Ena tipičnih je na primer zadeva II Ips 320/2000, v kateri je Vrhovno sodišče opozorilo, da tožeča stranka uveljavlja objektivno odgovornost tožene stranke, da pa jo utemeljuje zgolj z dejstvom, da je tožena stranka tožnikov delodajalec, tožnik pa se je poškodoval na poti v službo. Opozorilo je, da ta dejstva niso podlaga niti za krivdno, niti za objektivno odškodninsko odgovornost tožene stranke in je zaradi nesklepčnosti zahtevke zavrnilo.

Te odločbe so nekateri sodniki razumeli tako, da so začeli (pre)strogo presoјati, ali je tožeča stranka v tožbi navedla dovolj trditvev za sklepčnost tožbe. Večkrat so zavzeli stališče, da je trditvena podlaga v tožbi preskromna, ker tožnik ni navedel natančno, zakaj je prišlo do poškodbe in točno katero dolžnostno ravnanje je delodajalec opustil. Tako je v zadnjem obdobju Vrhovno sodišče večkrat opozorilo, da so takšne zahteve preveč formalistične⁵. V zadevi II Ips 273/2010 je na primer Vrhovno sodišče revizijo dopustilo prav glede popolnosti tožnikove trditvene podlage glede protipravnega ravnanja druge toženke. Odločilo je, da je tožnik ne glede na izostanek opredelitve točno določene pomanjkljivosti v opremi za opravljanje dela policista - kolesarja, za katere ustreznost je morala poskrbeti druga toženka kot delodajalka, s trditvijo o zdrsnu noge s pedala kolesa, o dolžnosti druge toženke, da poskrbi za ustrezno opremo, in z izraženim dvomom v primernost zagotovljene obutve, dovolj določno opredelil, katero dejanje je tisto protipravno ravnanje, za katero druga toženka odgovarja: gre za opustitev, da bi poskrbela za ustrezno varno delovno opremo. Poudarilo je, da trditveno breme obsega odločilna (konstitutivna) dejstva, ne pa tudi vseh posameznih okoliščin primera - te znotraj istega dejstvenega substrata predstavljajo zgolj konkretizacijo prvotnih trditvev, obenem pa praviloma na njih (po izvedenem dokaznem postopku) tudi sloni ocena, ali odločilna (konstitutivna) dejstva obstajajo ali ne.

Vrhovno sodišče je v tej zadevi tudi jasno povedalo, da morajo biti v tožbi in pravočasnih vlogah navedena odločilna, konstitutivna dejstva, da pa sodišče lahko o okoliščinah nastanka škodnega dogodka vendarle še dodatno zasliši stranko, ali pričo, ki je v ta namen predlagana. Tako je Vrhovno sodišče opozorilo tudi na razumno uporabo pravila, da pomanjkljive trditvene podlage ni mogoče nadomestiti z izvedenimi dokazi.

Spremenila se je tudi sodna praksa v zvezi z informativnimi dokazi, zlasti v primerih informacijske asimetrije. O njej govorimo, če je stranka oddaljena (odrezana) od informacijskega vira, nosi pa trditveno breme in ima zato toliko manj možnosti,

⁵ Glej tudi Betetto, Nina, str. 21.

da zadosti zahtevam po substanciranju dejanskih navedb⁶. Ko je torej tožeča stranka kot laik v bistveno šibkejšem položaju od tožene stranke glede ugotavljanja vzroka za nastanek škode, Vrhovno sodišče dopušča, da tožeča stranka potem, ko pridobi izvedensko mnenje, še dopolni trditve v zvezi s kršitvami oziroma opustitvami tožene stranke⁷. To je pogosto pri odškodninskih zahtevkih v zvezi z medicinskimi napakami pa tudi pri delovnih nesrečah.

V zadevi II Ips 217/2009 je na primer Vrhovno sodišče navedlo, da je pravilna ocena pritožbenega sodišča, da tožnici ni mogoče naložiti tako hudega trditvenega bremena, da bi morala že sama, preden je bil postavljen izvedenec za varstvo pri delu, točno navajati, kaj je bil vzrok njenega padca⁸. Opozorilo je, da je tožnica navajala več različnih možnih vzrokov, zakaj je do padca prišlo, pravi (pa čeprav na koncu koncev povsem preprost) pa se je izkazal šele s pomočjo strokovnega znanja izvedenca: delovni prostor je bil bistveno premajhen, da bi omogočal varno delo. Vrhovno sodišče je poudarilo, da je pravilna presoja sodišča druge stopnje, da je tožnica izpolnila svoje trditveno breme.

4. OBJEKTIVNA ODŠKODNINSKA ODGOVORNOST - POJEM NEVARNE STVARI IN NEVARNE DEJAVNOSTI

Pregled sodne prakse pokaže, da oba oddelka Vrhovnega sodišča upoštevata, da mora biti uporaba pravil o objektivni odgovornosti pridržana res le za tiste primere, ko gre za tako zelo nevarne stvari in dejavnosti, da jih kljub veliki skrbnosti ni mogoče vedno imeti pod svojo kontrolo in tako tudi ni mogoče pravočasno odvrniti nesreče. Upoštevata tudi, da objektivna odgovornost izhaja iz dovoljenega ravnanja, ki pa je obremenjeno z določenim rizikom. Dodobra se je uveljavila praksa, da se pravila o objektivni odgovornosti uporabijo le takrat, ko imetniku nevarne stvari ali nevarne dejavnosti ni mogoče očitati nedopustnega ravnanja - na primer opustitve varnostnih ukrepov - da pa je v primerih, ko je nevarnost posledica nedopustnega ravnanja, podlaga odškodninske odgovornosti krivda. Zdi pa se, da delovna in socialna sodišča prve in druge stopnje v posameznih primerih še odločajo drugače.

⁶ Dolenc, Mile, str. 1467 in nsl.

⁷ Več Betetto, Nina, str. 19.

⁸ Podobno tudi odločbe III Ips 130/2009, sklep III Ips 14/2010, sklep II Ips 459/2007.

Tako je na primer Vrhovno sodišče v zadevi VIII Ips 217/2011 spremenilo odločitvi nižjih sodišč in tožbeni zahtevek zavrnilo. V obrazložitvi je navedlo, da sodišče druge stopnje samo priznava, da armaturna žica ni nevarna stvar in rezanje le-te ni nevarna dejavnost, vendar gradi svojo odločitev na pridržku delovanja vzmetnega efekta pri prerezovanju iz koluta odvite žice. Pri tem pa iz podanega izvedeniškega mnenja sodnega izvedenca izhaja, da je tak vzmetni efekt izkustveno pričakovan, da je znan iz vsakodnevnih življenjskih izkušenj, tako da delavca pri takem delu nanj niti ni potrebno posebej opozarjati; da gre v bistvu za dokaj banalno oziroma enostavno zadevo, tako da bi lahko tožnik z ustrezno večjo mero pazljivosti in skrbnosti nesrečo preprečil. Ob takih dejanskih okoliščinah tožnikovega dela tudi rezanje daljših kosov žice iz koluta ne dosega standarda povečane nevarnosti, kot se je glede na gornje opredelitve oblikoval v sodni praksi.

Tudi v zadevi VIII Ips 67/2013 je Vrhovno sodišče spremenilo sodbi sodišč prve in druge stopnje in tožbeni zahtevek zavrnilo. Odločilo je, da pomivanje in brisanje kozarcev v gostinstvu ni nevarna dejavnost, saj ne predstavlja tveganja, ki bi bilo večje od običajnega. Navedlo je, da gre za enostavno opravilo, ki je celo v vsakdanjem življenju (npr. gospodinjska dela) običajno in za katerega se ne zahteva posebna usposobljenost. Tudi razbit kozarec v gostinstvu, kjer je pomivanje in brisanje vsakodnevno rutinsko opravilo, ne predstavlja večje škodne nevarnosti za okolico, saj ne gre za neobičajen, nepričakovan pojav, ki bi objektivno imel za posledico večjo škodo in ki ga z ustrezno mero pazljivosti ne bi bilo mogoče nadzorovati ali obvladovati njegovih učinkov. Delavec v gostinstvu – tožnica je delala kot natakarica - ta pojav lahko pričakuje (tudi če so kozarci debelejši) in z ustrezno mero pazljivosti prepreči bodisi pojav sam ali pa njegove učinke.

Pri pregledu sodne prakse sem naletela na več odločb, v katerih je sodišče presoјalo, ali je delo za tekočim trakom nevarna dejavnost. Iz pregledanih odločb je mogoče povzeti, da delo za tekočim trakom ne predstavlja samodejno nevarne dejavnosti, ampak je to odvisno od konkretnih okoliščin.

Tako je tožniku v zadevi VIII Ips 191/2012 pri odstranjevanju nagnetene kartonske mase ob delujočem stroju kartonska masa zagrabila roko, zaradi česar je utrpel hudo telesno poškodbo z amputacijo prstov desne roke. Vrhovno sodišče je odločilo, da je tožena stranka objektivno odgovorna za nastalo škodo, da pa je poleg tega tudi opustila pravila za varstvo pri delu, ocenilo pa je tudi, da je tožnik z 20 % sam prispeval k nastanku škode. V postopku je bilo ugotovlje-

no, da je stopil na ograjo in ohišje ležaja spodnjega valja ter z roko porival zatrpan karton, s čimer se je izpostavil nesreči, da pa je prva toženka v nasprotju s predpisi o varstvu pri delu dopuščala, da so njeni delavci odpravljali zastoje pri delujočem stroju.

V zadevi VIII Ips 258/2012 je Vrhovno sodišče odločilo, da je pravilna presoja, da je aglomerator nevarna stvar oziroma delo na njem delo s povečano nevarnostjo. Že sama možnost, da delavca, ki meče v stroj kose ali trakove plastične, potegne v notranjost stroja, kjer so nameščeni noži z ekstremnim številom obratov, zadošča za ugotovitev, da gre za nevarno stvar (tudi če zaradi posebne zaščite neposreden stik z noži ni možen). Vprašanje, ali delavec dela pravilno in v skladu z navodili, na to presojo ne more vplivati, lahko pa vpliva na (delno ali popolno) razbremenitev odgovornosti imetnika nevarne stvari oziroma tistega, ki se z nevarno dejavnostjo ukvarja.

Tudi v zadevi II Ips 412/2009, v kateri je do nesreče prišlo, ko je tožnica skušala sprostiti zagozdene polne platenke na liniji polnilno-zamašilnega stroja in ji je pri tem polno platenko vrglo v spodnjo čeljust. Vrhovno sodišče je odločilo, da je glede na okoliščine primera utemeljena uporaba pravil o objektivni odškodninski odgovornosti. Navedlo je, da je sicer do izmeta platenke prišlo prvič v dvanajstih letih, da pa ugotovitev sodišča prve stopnje, da v primeru, ko se platenke zagozdijo pred mestom za avtomatski izklop, tudi takojšen izklop stroja ne more preprečiti izmeta, in izpoved delovodje, da je v takem primeru najboljše steči stran, utemeljujeta uporabo pojma nevarna stvar.

Drugače pa je Vrhovno sodišče odločilo v zadevi VIII Ips 231/2012. Ugotovilo je, da je tožnica ob tekočem traku v hladilnike vstavljala distančnike, ki so preprečevali, da bi se hladilnik med transportom poškodoval. Operacijo je morala opraviti, ko je transportni trak miroval in sicer je v času, ki je bil na voljo, morala (med drugim) odpreti vrata hladilnika in v notranjost vstaviti distančnik. Kljub pozornosti je pri tem enostavnem opravilu prišlo do situacije, da je tožnica še držala za vrata hladilnika, ko se je trak že premaknil, pri čemer jo je potegnilo naprej in ji zlomilo prst. Vrhovno sodišče je glede na opisan potek in način dela pritrdilo reviziji, da preproste delovne operacije na transportnem traku, ki se giblje v enakomernem ritmu, same po sebi ne morejo pomeniti nevarne dejavnosti. Zgolj to, da se delo opravlja ob premikajočem se traku, ki ga posamezen delavec ne more uravnati drugače, kot je programirano in je tempo hiter, zaradi česar je potrebna popolna zbranost, za objektivno odgovornosti tožene stranke ne zadošča.

5. RAZLAGA POJMA NEPRIČAKOVANOSTI IN NEPREPREČLJIVOSTI PRI OBJEKTIVNI IN KRIVDNI ODŠKODNINSKI ODGOVORNOSTI

Zanimiv je tudi razvoj sodne prakse pri odločanju, ali je škoda nastala izključno zaradi ravnanja oškodovanca in je zato delodajalec popolnoma prost odškodninske odgovornosti.

OZ v drugem odstavku 153. člena, ki ureja oprostitev odškodninske odgovornosti pri nevarni stvari ali nevarni dejavnosti določa, da je imetnik stvari prost odgovornosti tudi, če dokaže, da je škoda nastala izključno zaradi dejanja oškodovanca ali koga tretjega, ki ga ni mogel pričakovati in se njegovim posledicam ne izogniti ali jih odstraniti. Presoja o tem, ali je ravnanje oškodovanca izključni vzrok za nastalo škodo, spada v področje razumevanja vzročne zveze in je povezana z vprašanjem, ali škoda pomeni realizacijo tiste nevarnosti, pred posledicami katere varuje ustrezna norma ali ne⁹. Vrhovno sodišče je v več primerih ocenjevalo „izključnost vzroka“ v povezavi s pojmom nepričakovanosti in nepreprečljivosti¹⁰.

V zadevi VIII Ips 62/2012 je sodišče ugotovilo, da je toženec ob odhodu z gradbišča delavcem naročil, naj pripravijo les, da ga bo kasneje, ko se bo vrnil, pritr dil na ostrešje. Kljub temu se je tožnik brez zaščitnih sredstev in ne da bi komu izmed še prisotnih na gradbišču to povedal, sam lotil dela na ostrešju. Toženec je torej delavcem dal izrecna navodila, katero delo naj v času njegove odsotnosti opravljajo, to delo pa ni vključevalo dela na višini. Vrhovno sodišče je drugače kot sodišči nižjih stopenj odločilo, da ni podana odškodninska odgovornost toženca. Navedlo je, da upošteva ugotovitev pritožbenega sodišča, da naj bi delo na ostrešju kritičnega dne dokončali šele po vrnitvi toženca na gradbišče in da se ga je tožnik kljub drugačnim toženčevim navodilom sam lotil že pred tem, toženec glede na delavcem dana navodila tožnikovega dejanja ni mogel pričakovati, niti se njegovim posledicam ni mogel izogniti ali jih odstraniti. Zato je Vrhovno sodišče odločilo, da se je glede na drugi odstavek 153. člena OZ uspel v celoti razbremeniti odškodninske odgovornosti.

⁹ Jadek Pensa, Dunja, 2003, str. 867.

¹⁰ V angleški sodni praksi so se sodišče ukvarjala z vprašanjem predvidljivosti in preprečljivosti pri odločanju o odgovornosti delodajalca za psihične težave svojih delavcev, kadar te niso povezane s fizičnimi poškodbami. Glej Deakin, Simon, Johnston, Angus, Markensis, Basil, str. 546.

V zadevi II Ips 101/2007 se je Vrhovno sodišče strinjalo z odločitvijo nižjih sodišč, da ni podlage za objektivno odgovornost tožene stranke. Tožnik se je poškodoval med sečnjo dreves, ko so si s sodelavci med malico v gozdu zakurili ogenj in je prišlo do eksplozije mine, ki je tožnika hudo poškodovala. Vrhovno sodišče je navedlo, da je sečnja in podiranje dreves nevarna dejavnost, da pa v konkretnem primeru tožnikova škoda ni posledica dejavnikov oziroma tveganj, zaradi katerih je dejavnost tožene stranke mogoče označiti za nevarno (173. člen ZOR). Tožena stranka tudi ni bila imetnica sicer nevarnega eksplozivnega sredstva, ki je tožniku ob eksploziji povzročilo škodo, niti ni izvajala dejavnosti, ki bi bila kakorkoli povezana z uporabo ali ravnanjem z eksplozivnimi sredstvi (prvi odstavek 174. člena ZOR). Tožena stranka ni mogla pričakovati, da bi se na tem območju nahajala eksplozivna telesa iz druge svetovne vojne. Vrhovno sodišče je navedlo, da tudi ni podana krivdna odškodninska odgovornost delodajalca. Pojasnilo je, da ravnanje tožene stranke, ki je zaposlenim dopuščala kurjenje v gozdu, sicer lahko predstavlja kršitev predpisov o varstvu gozdov, vendar ratio legis teh norm ni v odvratanju nevarnosti, ki jo predstavljajo morebitna neeksplozirana eksplozivna sredstva v gozdu, temveč v varovanju gozdov pred požarom. Ker glede na namen varstvene norme škodnega dogodka ni mogoče pripisati opustitvi dolžnega ravnanja tožene stranke (prepoved kurjenja), ta za škodni dogodek ne more odgovarjati niti po določbah o krivdni odgovornosti.

V zadevi II Ips 175/2013 je Vrhovno sodišče po dveh razveljavitvah s strani Ustavnega sodišča (Up-1273/09 in Up-609/12) tudi tretjič odločilo, da sta toženca zaradi ravnanja samega oškodovanca v celoti oproščena objektivne odškodninske odgovornosti. Sodišči sta ugotovili, da se je tožnik, ki je bil vodja vzdrževanja vodovodov in zadolžen, da strojnika opozarja na bližino vodovodne napeljave, med gradnjo podpornega cestnega zidu povzpel na delujoč rovokopač in nehote premaknil ročico za pogon stroja. Stroj se je prevrnil in pod seboj pokopal tožnika. Sodišči prve in druge stopnje sta odločili, da je tožnik le s 50 % soprispeval k nastanku škode. Vrhovno sodišče pa je navedlo, da je premik stroja povzročil tožnik, ki je bil tam po službeni dolžnosti, bil je tehnično izobražen in izkušen, in se je moral in mogel zavedati, da se z lastnim ravnanjem, ki je bilo v nasprotju s pravili o delu, spravlja v nevarnost. Zaradi očitka, da bi se obratovalec moral zavedati, da lahko pride do nehote-nega premika ročice in bi moral zato stabilizirati stroj tako, da bi onemogočil njegov premik, je Vrhovno sodišče navedlo, da pravila o ustrezni stabilizaci-

ji stroja niso namenjena preprečevanju tako nerazumnih ravnanj kot je bilo tožnikovo. Odločilo je, da postavitve rovokopača v povezavi z njegovo konstrukcijo ni v vzročni zvezi z nastalo škodo. Vrhovno sodišče je ocenilo, da je bilo ravnanje oškodovanca tako nerazumno, da ga obratovalec rovokopača ni mogel pričakovati.

Drugače pa je Vrhovno sodišče odločilo v zadevi II Ips 504/2007. Sodišče prve stopnje je izhajalo iz dejstva, da je bil stroj brezhiben, da je bil tožnik ustrezno izšolan, izurjen in izkušen, da pa je v paniki uporabil napačni zavorni pedal. Tožena stranka bi takšno napačno ravnanje kot pogost vzrok podobnih nesreč (uporaba leve stopalke pri delu na ravnem terenu postane že rutina) lahko pričakovala (drugi odstavek 177. člena ZOR). Dejanske ugotovitve torej omogočajo sklepanje, da je rutinska pomota ob zamenjavi stopalke kot vzrok za dodatno pospešitev vozila, v vzročni zvezi z napačno izbiro načina vožnje stroja po klančini, kar je povzročilo nevarno pospeševanje. Oboje pa je prispevalo k nastanku škode v tolikšni meri, da je prišlo do izenačitve stopnje odgovornosti obeh strank ob upoštevanju strožje objektivne odgovornosti tožene stranke zaradi izjemno težkih pogojev dela v večetažnem kamnolomu.

Tudi pri odločanju o obstoju krivdne odškodninske odgovornosti delodajalca Vrhovno sodišče ocenjuje, kakšno ravnanje bi delodajalec lahko pričakoval in bi ga bil z ustreznimi varnostnimi ukrepi dolžan preprečiti. Vrhovno sodišče je v več odločbah zavzelo stališče, da delodajalec ni dolžan izvajati le tistih varnostnih ukrepov, za katere je tako izrecno predpisano, ampak tudi take, ki bi jih moral ob potrebnih skrbnostih sam predvideti glede na okoliščine primera. Zavzelo pa je tudi stališče, da delodajalec ni dolžan pričakovati nerazumnih kršitev varnostnih predpisov in ni dolžan zagotoviti varnostnih ukrepov, s katerimi naj bi takšna ravnanja preprečil.

Tako je v zadevi II Ips 246/2010 Vrhovno sodišče odločilo, da je bilo ravnanje oškodovanke nepredvidljivo in nepreprečljivo. Tožnica je umrla zaradi hudih notranjih opeklin, ki jih je dobila, ko je na delovnem mestu popila zelo močno čistilo za čiščenje pečic in žarov, ki je bilo v plastenki, shranjeni v njeni garderobni omari, ker je mislila, da je malinovec, ki si ga je prinesla od doma. Vrhovno sodišče je poudarilo, da huda škoda, ki jo je čistilo povzročilo v konkretnem primeru, ne more biti merilo povečane nevarnosti kot podlage za objektivno odgovornost: ni namreč nastala ob običajni rabi čistila. V zvezi z očitano krivdno odškodninsko odgovornostjo delodajalca pa je navedlo, da je predpostavka odgovornosti delodajalca za škodo tretjega funkcionalna zveza med dejavnostjo delodajalca in

ravnanjem njegovega delavca, s katerim je ta tretjemu povzročil škodo. Za konkreten primer to pomeni, da tudi, če bi bilo ugotovljeno, da je čistilo v omarico odložil drug delavec, delodajalec za to ne bi odgovarjal, ker navedeno ravnanje ni v funkcionalni zvezi z njegovo dejavnostjo. Opozorilo je, da ukrepi prve toženke, ki je svoje delavce poučila o varni rabi čistila, kot so stroga omejitve dostopa do mesta hrambe na najožji krog zgolj tistih delavcev, ki so čistilo uporabljali pri svojem delu, vztrajanje pri sprotne oskrbovanju le za dnevne potrebe in izključno s pretakanjem v originalno embalažo in opozarjanje na nedopustnost drugačnega ravnanja (pretakanja v neoriginalno embalažo) delavcev v primeru posameznih kršitev, so bili jasni, preprosti in nedvomno razumljivi vsakemu delavcu. Vrhovno sodišče je poudarilo, da predpisi o varstvu pri delu delodajalcu nalagajo dolžnost skrbeti za varnost in zdravje delavcev pri delu in njegov namen ni preprečevanje kraje delovnih sredstev, rdeča nit revizije pa je prav v tem: če bi prva tožena stranka preprečila odtujevanje čistila iz svojega skladišča, ga nihče ne bi mogel skriti v omarico in ga pokojnica ne bi pomotoma popila. Tak zatrjevano sosledje storitev in opustitev kot nerazčlenjene verige vzrokov škodnega dogodka kaže tudi na revidentovo zmotno (preširoko) razlago naravne vzročnosti kot pravno relevantne vzročnosti.

Podobno je odločilo Vrhovno sodišče v zadevi VIII Ips 212/2010. Zavzelo je stališče, da je škoda nastala izključno zaradi dejanja tožnika, ki ga prva toženka ni mogla pričakovati in se njegovim posledicam ne izogniti ali jih odstraniti (drugi odstavek 153. člena OZ). Ob tem, ko so pravila iz varstva pri delu, ki jih je tožnik poznal, v primeru vsake ugotovljene nepravilnosti tožniku nalagala, da je treba transporter ustaviti, se je tožnikov delodajalec utemeljeno zanašal, da jih bo tožnik upošteval, in je bilo tako tožnikovo nedopustno ravnanje zanj nepričakovano tudi upoštevanje merilo posebej skrbnega strokovnjaka (drugi odstavek 6. člena OZ). S tem ko je tožnik med obratovanjem transporterja zlezal vanj, je kršil navodila za varno delo, čeprav se je zavedal možnosti nastanka škode. S tem je sam ustvaril nevaren položaj, ki je bil z vidika zagotavljanja varstva pri delu prepovedan. Kot je pravilno obrazložilo sodišče prve stopnje, je bilo njegovo ravnanje skrajno malomarno in nerazumno.

6. KDAJ NI SOPRISPEVKA DELAVCA K NASTANKU ŠKODE

Oba oddelka Vrhovnega sodišča tudi enako obravnavata primere, ko delavcu zaradi neprimerne organizacije dela ne preostane drugega, kot da delo opravi

sam v nevarnih pogojih. V teh primerih je Vrhovno sodišče odločilo, da delavcu ni mogoče očitati soprispevka k nastanku škode.

V zadevi VIII Ips 392/2009 je sodišče ugotovilo, da delodajalec kljub opozorilu tožnika, da lahko najavljeno pošiljko sprejme v skladišče le ob premaknitvi težkega kopirnega stroja na skladiščno rampo, in kljub opozorilu, da za to potrebuje pomoč drugih delavcev, ob prispeli pošiljki dela ni organiziral tako, da bi bilo tožniku zagotovljeno varno delo. Poudarilo je, da je sodišče v položaju, v kakršnem se je tožnik ob dospeli kamionski pošiljki znašel (ni šlo za prvo premikanje kopirnega stroja na skladiščno rampo glede na predhodne podobne primere), utemeljeno presodilo, da tožniku ni mogoče očitati neposredne sokrivde za nastanek nezgode in za njene posledice.

V zadevi II Ips 818/2008 je sodišče ugotovilo, da je prvemu tožniku njegov nadrejeni delavec odredil, naj na cisterni zamenja izpustni ventil, ne da bi mu pri tem dal navodila za delo; ker prvi tožnik ventila ni mogel odviti, ga je na podlagi predvidevanja, da bo ob segrevanju popustil, grel z avtogenim varilnim aparatom, pri čemer je prišlo do eksplozije cisterne zaradi plinov, ki so se v njej razvili zaradi predhodnega prevoza fekalij, po katerem notranjost cisterne ni bila očiščena. Navodil za menjavo ventila prvi tožnik ni imel, v tem času pri toženi stranki sploh niso imeli navodil za delo s takšno cisterno. Opozoril o možnosti eksplozije ni bilo. Cisterno je prvi tožnik popravil v garaži, pri čemer v garažo neočiščena sploh ne bi smela biti parkirana.

Tudi v zadevi II Ips 395/2009 iz ugotovljenih odločilnih dejstev izhaja, da je morala tožnica vsakodnevno dvigovati težka bremena in je to predstavljalo del njenih delovnih obveznosti. Tako je bilo tudi obravnavanega dne, ko je dvignila 50 kg težko vrečo cementa in ga naložila kupki, pri čemer je prišlo do vkleščenja živca med vretencema. Temu opravi se objektivno gledano tožnica ni mogla izogniti. V trgovini, kjer je tožnica delala, je bil poleg nje zaposlen le še en delavec - poslovodja, ki pa je bil tisti dan, kot že nič kolikokrat poprej, na terenu. Poleg tega ni imela na voljo viličarja, ki se uporablja za raz- in nakladanje ter za prevoz tovora. Tožnica ni opravila izpita iz varstva pri delu, zato za pravico do odklonitve dela ni vedela, pa tudi če bi vedela zanjo, ne bi upala odkloniti dela zaradi strahu pred izgubo službe. Tožnici ni preostalo drugega, kot da je opravila svojo delovno obveznost.

7. SKLEPNO

Primarna funkcija odškodninskega prava je v poštenu porazdelitvi rizika nastala škode, sekundarna pa v njegovi preventivni vlogi¹¹. Zato je prav, da ni objektivne odškodninske odgovornosti delodajalca takrat, ko nastanek škode ni povezan z njegovo nevarno dejavnostjo, krivdne pa ne takrat, ko škoda nastane zaradi nerazumnega ravnanja samega oškodovanca, ki ga delodajalec ob vsej potrebni skrbnosti ni mogel pričakovati. S takšno presojo sodišča krepijo preventivno ravnanje delodajalcev in delavcev.

SEZNAM LITERATURE:

- Betetto Nina, Vsebinsko ali formalistično odločanje, *Pravosodni bilten*, št. 3/2013, str. 9-23.
- Deakin Simon, Johnston Angus, Markensis Basil, Markensinis and Deakin's Tort Law, seventh edition, Claredon Press, Oxford, 2013.
- Dolenc Mile, O vlogi informativnega dokaza v pravnem postopku, *Podjetje in delo*, 2011, št. 6-7, str. 1467-1482.
- Jadek Pensa Dunja v Plavšak Nina in ostali, *Obligacijski zakonik s komentarjem (splošni del)*, 1. knjiga, *Gospodarski vestnik*, Ljubljana 2003.
- Jadek Pensa Dunja, Odškodninska odgovornost delodajalcev za delavce, *Delavci in delodajalci*, št. 2-3/2004/let. IV, str. 291-302.
- Končina Peternel Mateja, Pojem nevarne stvari in nevarne dejavnosti, *Podjetje in delo*, 6-7/1999/XXV, STR. 1298-1304.
- Končina Peternel Mateja, Podlaga za odškodninsko odgovornost delodajalca, *Delavci in delodajalci*, št. 2-3/2004/let. IV, str. 277-290.

¹¹ Jadek Pensa, Dunja, 2003, str. 666 in Končina Peternel, Mateja 1999, str. 1304.

EMPLOYER'S STRICT LIABILITY AND LIABILITY FOR FAULT - ANALYSIS OF THE CASES OF THE SUPREME COURT

Mateja Končina Peternel*

SUMMARY

The Supreme Court decided that in cases, where formal employer worked as a sub-contractor and the principal contractor was ordering and directing the work, both of them should be jointly and severally liable for the damage the employee suffered during the work. The Supreme Court decided that the provisions in the contract, signed by the sub-contractor and the principal contractor, concerning the liability for the safe conditions of work, have no effect against the employee. According to the decisions concerning the employer's strict liability, the Supreme Court rigorously evaluate whether the damage really is the realization of the danger against which the rules applying strict liability stand for. In many cases the Supreme Court decided that employer must provide not only for the safety measures which are prescribed by law but also for those which a diligent employer should foresee considering the circumstances of the case. But the Supreme Court also stated that the employer can not foresee the unreasonable violations of the safety measures by the employee and so he is not obliged to ensure the measures for prevention of such a wrongdoing. The Supreme Court in many cases decided that there is no contributory negligence when the employee, due to the irregular organization of the working process, was forced to perform the work unsafely.

The primary function of the Tort Law is fair distribution of the damage risk and its secondary, prevention. All the stated decisions of the Supreme Court are in accordance with these two principles. So the employer's strict liability should only apply if there is sufficient causal link between the damage and the dangerous work. The employer should also be liable for fault when he failed to devise a

* Mateja Končina Peternel, PhD, Supreme Court judge, Supreme Court of the Republic of Slovenia

mateja.koncina-peternel@sodisce.si

safe system of work providing for an obvious danger. With fair apportionment of the responsibility for the loss between the employer and the employee, the courts can strengthen the preventive conduct of both of them.